

ДЖЕРЕЛА ПРАВА В УКРАЇНІ- ГЕТЬМАНЩИНІ

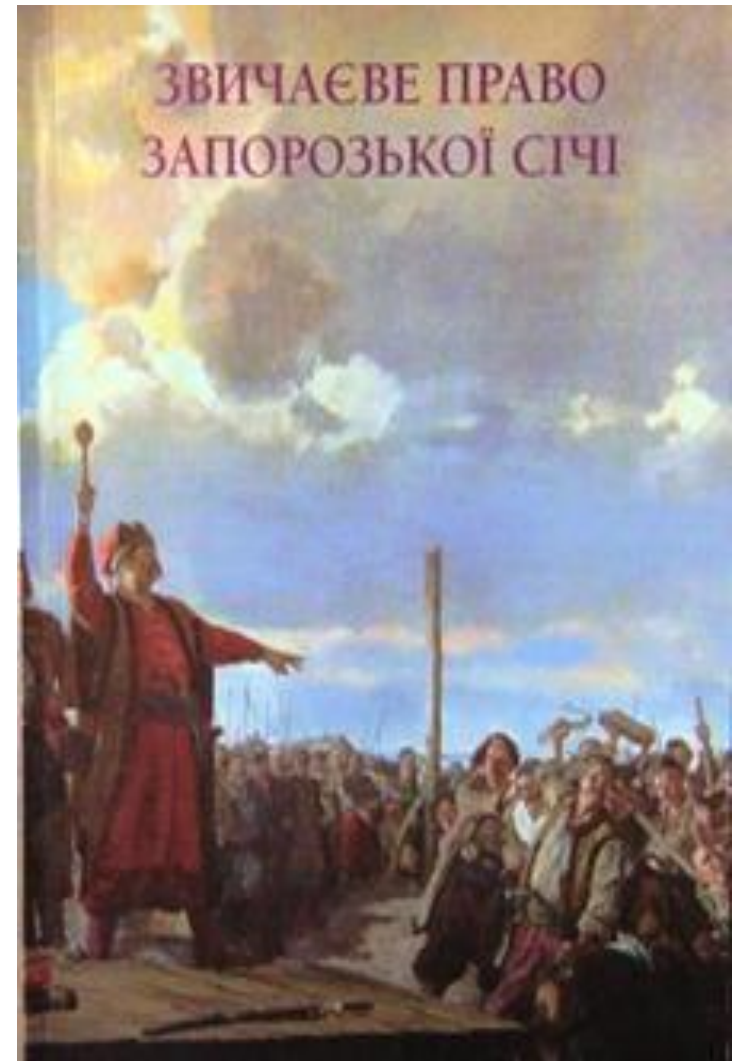

ЗВИЧАЄВЕ ПРАВО

- посідало досить помітне місце;
- виникло та оформилося під час еволюції господарчо-побутових відносин людей;
- спиралося на загальноприйняті "давні" норми поведінки (звичаї);
- неписані "права й звичаї" Запорозької Січі фактично врегульовували все внутрішнє життя січовиків.

- Його норми охоплювали всі без винятку верстви населення, впливали на становлення прав та обов'язків громадян, проникали у важливі сфери суспільного життя, особливо в адміністративну, кримінально-правову і судову.

- Церковне звичаєве право. Його норми фактично ставали законом у вирішенні таких церковно-практичних питань, як

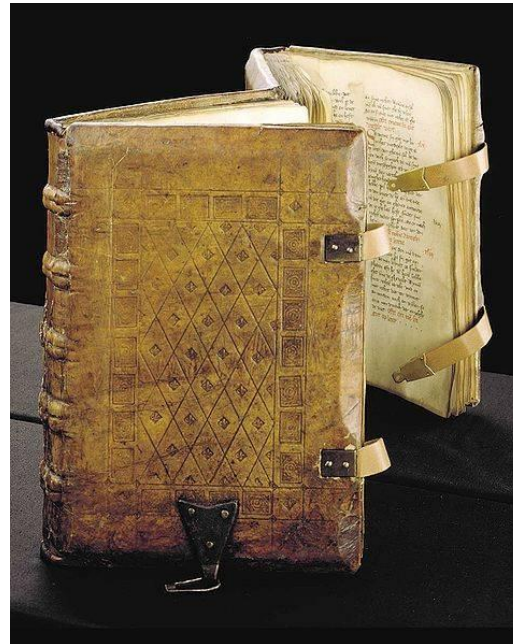
повага до влади ("вся влада від Бога")

застосовуване монастирем "звикле послушенство" підданих духовним феодалам

займанщина (довільне займання земель)

загальноприйнята тодішня поведінка в церкві під час богослужіння тощо.

ПОПЕРЕДНІ ПРАВА

Писані і функціонуючі нормативні акти права попереднього державного періоду:

Литовський
статут 1588
року

збірники
магдебурзького
права

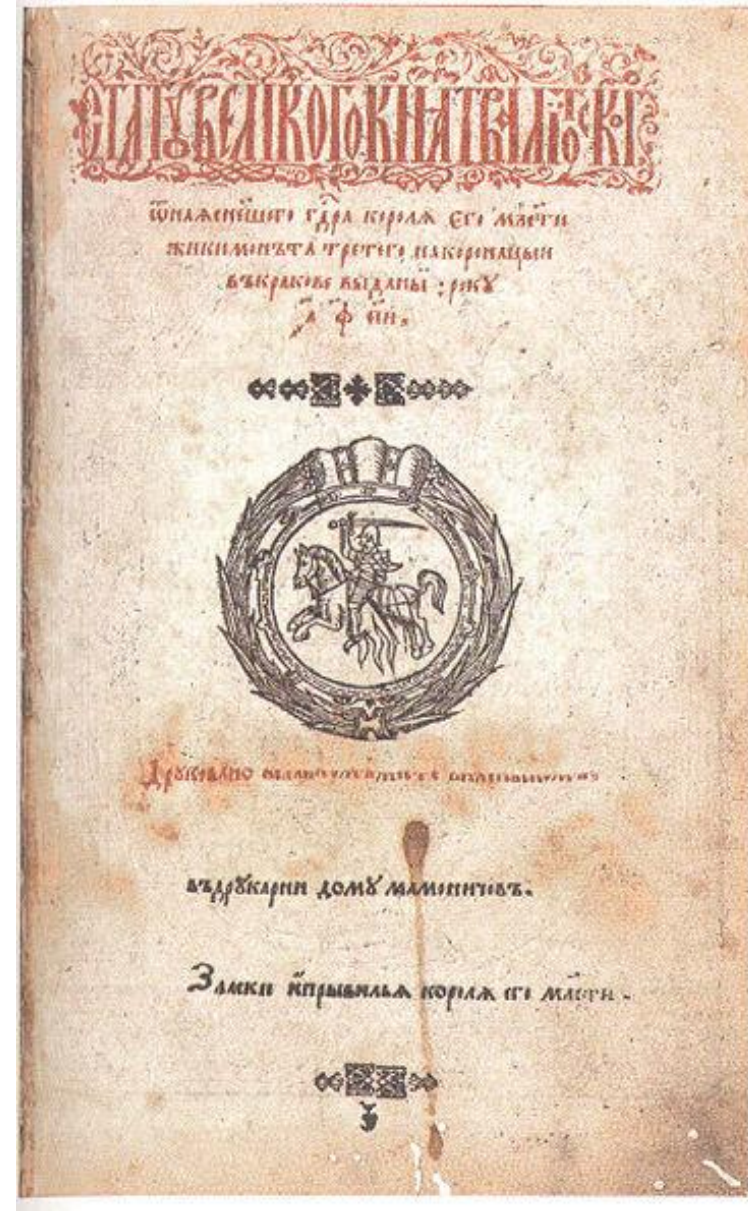
"Саксонське
дзеркало"

"Порядок прав
гражданських"
тощо

Литовський статут 1588 р.

- найбільш досконалий у правничій площині й технічно відпрацьований
- був гарантією станових прав навіть православних можновладців у політичних зазіханнях польських магнатів
- деякою мірою захищав автономістичні тенденції різних народів у складі Великого князівства Литовського, а потім Речі Посполитої.

- Найчастіше на Литовський статут посилались у розгляді справ на захист приватної власності.
- Литовський статут мав неоднакове значення для населення різних українських регіонів: він ширше застосовувався на Правобережжі, Гетьманщині, менше - на Слобожанщині.

Магдебурзьке право

- Використання в судовій практиці України не оригіналів німецьких збірок, а їх польських чи латинських переробок призвело до певних трансформацій в положеннях магдебурзького права. Зокрема, вони передбачали

залежність винесення
вироку від станового
статусу звинуваченого

позбавлення прав
євреїв

значне обмеження
юридичних прав
жінки

правила
функціонування
міської ради та
правосудних органів
(заборону приймати
до них простолюدців)

великі пільги
міщанам

- На характер та обсяг застосування магдебургії на місцях свій відбиток накладали тогочасні політичні й соціальні реалії життя.
- Найбільше рис виборності мало магдебурзьке право у Гетьманщині, де його нормами, поряд з іншими джерелами, керувалися не тільки магістратські, а й полкові суди.

ДЖЕРЕЛА ПРАВА АВТОНОМНОЇ (ГЕТЬМАНСЬКОЇ) ВЛАДИ

Договірні (гетьманські) статті

підписувалися
гетьманами
України та
козацькою
старшиною, з
одного боку, і
російським царем
та його
представниками - з
іншого

Визначали
державно-правове
становище України
у складі Росії

фіксували
найважливіші
проблеми
внутрішнього
життя України

- завжди залишалися найвищими юридичними актами
- регламентували корінні підвалини життя і загальне становище України
- були своєрідними конституційними актами, на підставі яких діяли всі інші джерела права
- всі кодифікатори використовували договірні статті в систематизації чинних норм і укладанні нових збірників права

- Нормативні акти місцевої військово-адміністративної влади і нормативні акти гетьманської влади та Генеральної військової канцелярії

За змістом і
призначенням
універсали
поділялися на

загальні
(стосувались
усього населення
держави)

спеціальні
(належали до
окремих установ,
станів чи груп
населення)

- **Гетьманські ордери** - вирішували конкретні питання суспільно-політичних відносин, наприклад, заборона купцям провадити роздрібну торгівлю, встановлення порядку розгляду апеляційних справ у Генеральному суді, проведення ревізій полків.
- **Інструкції** - визначали порядок заснування й діяльності адміністративно-політичних установ, зокрема судових органів, прав та обов'язків чиновників, порядок здійснення рішень вищих органів влади.

- Прикладом можуть бути інструкції судам гетьманів П. Полуботка (1722 р.), Д. Апостола (1730 р.), К. Розумовського (1761-1763 рр.). Гетьманська інструкція К. Розумовського 1760 р. визначала права та обов'язки генерального підскарбія, порядок, за яким відбувалися надходження й витрачання коштів гетьманського уряду.

РОСІЙСЬКЕ ЦАРСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО

На початку XVIII
ст. після "справи
Мазепи"

Перетворення
Росії в
абсолютистську
монархію

Обмеження прав
гетьманської
влади

Посилилося
втручання
імператорської
влади у внутрішні
справи України

Приклади чинних в Україні нормативних актів російського законодавства:

- укази 1714 р. про єдиноспадкування
- таблиць про ранги 1722 р.
- указ 1783р. про остаточне закріпачення селянства
- маніфест про скасування гетьманства 1764 р.
- царський указ Синоду й Сенату від 10 квітня 1786р. про зміну становища церкви
- "жалувана грамота дворянству" 1785 р.

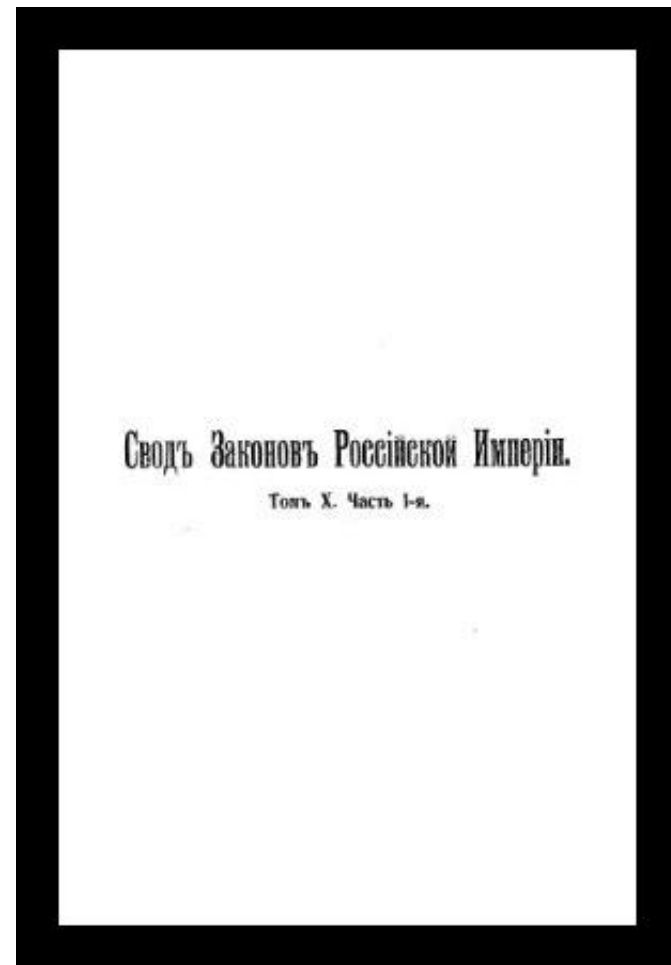
Нормативні акти
місцевого походження
замінили на

загальнодержавне
російське законодавство

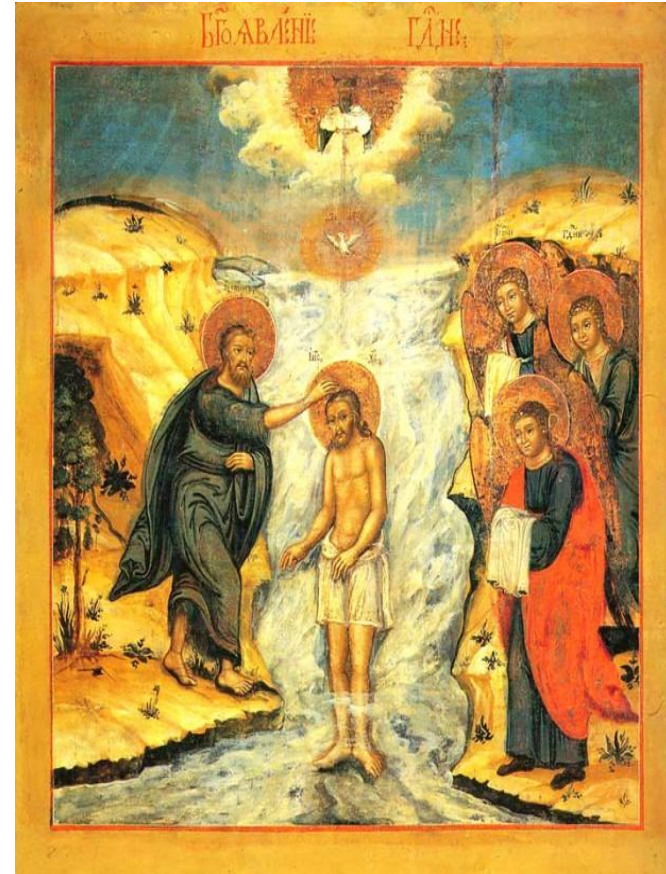
У 1840-1842 рр. на
території всієї України,
що входила до складу
Росії, було введено в дію
Звід законів Російської
імперії.

НОРМАТИВНІ АКТИ ЦЕРКОВНОГО ПРАВА

Алесь Федір
Євразійський ікон 10

ДЖЕРЕЛА ПРАВА УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ :

Джерела, що регулювали загальне становище церкви в суспільстві й державі

Статут про чинонаступництво церковне

укази імператорської влади

постанови російського патріарха

Джерела, в яких закріплювалися догми християнської православної віри

канони або «кормчі книги»

правила святих апостолів

нова заповідь Юстиніана

ЗВИЧАЄВЕ "КОЗАЦЬКЕ ПРАВО" ЗАПОРОЗЬКОЇ СІЧІ

Звичаєве право Запорозької Січі урегульовувало відносини

- кримінального (злочини, покарання)
- цивільного (право власності, угоди) характеру.

Військові
(дезертирство,
ухилення від служби)

Службові
(розкрадання
скарбниці,
перевищення
службових
повноважень і т.д.)

Проти моралі
("зганьблення жінки
не по пристойності",
приведення на Січ
жінки і т.п.)

Види злочинів

Проти порядку
управління і суду
(підроблення печаток і
документів,
кривоприсяга і
кривосвідчення в суді
та ін.)

Проти особи
(убивство,
завдання каліцтва,
ран чи побоїв,
образа)

Проти власності
(крадіжка,
пограбування,
приховування
краденої речі,
знищення чужого
майна)

- Покарання: відплата й відшкодування збитків та залякування. Широко застосовувалися публічні види покарань. Для звичаєвого права запорозьких козаків було характерним устанавлення виду покарання без визначення його міри. Воно відзначалося значною суворістю. Широко застосовувалася смертна кара, сфера застосування якої (за І. Грозовським) була досить близькою до визначеної Литовськими статутами. Щоправда, з часом і застосування смертної кари звузилося.

Смертна кара (поділялася на просту й кваліфіковану)

- закопування у землю
- повішання
- посадження на гостру палю
- утоплення
- забивання біля ганебного стовпа киями


```
graph TD; A[Тілесні покарання] <--> B[болючі (побиття киями)]; A <--> C[калічницькі (відсіканні носа, вух, кінцівок, таврування)];
```

**Тілесні
покарання**

**болючі
(побиття
киями)**

**калічницькі
(відсіканні
носа, вух,
кінцівок,
таврування)**

- Норми звичаєвого права встановлювали порядок володіння й користування землею, лісами, озерами.
- Земля й усі угіддя вважалися спільною власністю.
- Землею користувався кожен, хто мав змогу її обробляти, а угіддя (особливо риболовні - лимани, ставки, степові річки) підлягали щорічному розподілу між куренями, яке здійснювалося жеребкуванням.

Найпоширенішими договорами між козаками були:

- міна
  - купівля-продаж майна
  - дарування
  - позика
  - особистий найм.
-
- Усі вони уклалися в усній формі (за винятком договору позики).

- Для козаків, що жили у паланках, інстанцій Козацького суду було чотири:

- Для січовиків першою інстанцією був курінний отаман. Звичайно справа вирішувалася тією чи іншою особою з середовища козацької старшини у межах її компетенції. Рішення підлягало негайному виконанню.

- Отже, правова система в Запорозькій Січі була своєрідним інструментом військово-адміністративної влади.

ДЯКУЄМО ЗА УВАГУ

**Виконали: Максимова В.
Осінова Є.**

105 група/6401